

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д. изк. Свилен Стефанов за хабилитационния труд „Иван Мърквичка. Технологично изследване на живописиста“ на доц. д-р Стефан Белишки, кандидат за академичната длъжност „професор“ по конкурс, обявен от Катедра „Реставрация“ на Националната художествена академия. Конкурсът е в професионално направление 8.2 Изобразителни изкуства по дисциплините „Теория и история на реставрацията“, „Реставрация на кавалетна живопис върху текстилна основа“ и „Реставрация на кавалетна живопис върху дървена основа и полихромизирана дървена пластика“ за нуждите на катедра „Реставрация“, обявен в „Държавен вестник“ бр. 41/05.05.2026 г.

Конкурсът е обявен за нуждите на катедра „Реставрация“ в Националната художествена академия. На така обявения конкурс се е явил единствен кандидат - доц. д-р Стефан Белишки, настоящ преподавател в специалност „Реставрация“. Коректно попълнената таблица показва, че кандидатът покрива наукометричните изисквания за участие в конкурса. Всички документи отговарят на изискванията.

Доц. д-р Стефан Белишки е сред представителите на българската реставрация, зад които стои огромна професионална активност. Биографичната му справка е повече от впечатляваща и може да бъде видяна в документите на кандидата.

В настоящата си работа в НХА доц. д-р Белишки води ключови за специалността курсове, които се отличават със своята неоспорима професионална компетентност. Той е активен участник в множество събития в областта на теорията и практиката на реставрацията, което прави неговата роля изключително важна за НХА.

Прави впечатление сериозният брой публикации на кандидата, посветени на развитието на съвременните тенденции в реставрацията в България. Всички тези активности са подробно описани в справките, приложени от кандидата.

Основният хабилизационен труд е професионално структуриран, а темата е „Иван Мърквичка. Технологично изследване на живописиста“. Проучванията са проведени върху произведения от Музейната сбирка на Националната художествена академия (НХА), Националната галерия (НГ), Българската академия на науките (БАН), Софийската градска художествена галерия (СГХГ) и частни колекции. Те включват различни инструментални методи на анализ, както и проучване на архивни материали, документи и публикации. Представени са комплексни изследвания на 11 картини: „Портрет на княгиня Мария Луиза“ (НХА), Портрет на Стоян Заимов (НГ), „Жена с гълъб“ (НГ), „Ръченица“ (НГ), „Задущница“ (НГ), „Гергьовско агне“ (НГ), „Автопортрет (БАН), „Шопски селянин“ (частна колекция), „Детски портрет“ (частна колекция), „Портрет на бебе“ (частна колекция), „Пейзаж“ (частна колекция).

Изследването е разширено с проучване на още 11 картини на художника: „Портрет на Иван Шишманов“ (НГ), „Задущница“ (НГ), „Портрет на А. Гавраилова“ (НГ), „Пушач“ (СГХГ), „Портрет на свещеник“ (СГХГ), „Портрет на мъж“ (СГХГ), „Портрет на жена в жълто“ (СГХГ), „Актрисата Мари Попова“ (СГХГ), „Екзарх Йосиф“ (СГХГ), „Към пазара“ (СГХГ), „Лунна нощ“ (СГХГ).

Много добро впечатление прави отличното познаване на изкуствоведските трудове, писани във времето за Иван Мърквичка. От единствената голяма монография на Андрей Протич от 1955, през докторантски дисертации, като например, тези на проф. Вера Динова-Русева и Надя Аспарухова, до изследователските изложби, които представят Мърквичка през последните години.

Доц. д-р Стефан Белишки логично въвежда в монографията с разказ за академичните художници от следосвобожденското поколение, които

изграждат съвременният живот по модели от Западна Европа. Затова са упоменати чуждестранни творци, установили се в България като Иван Мърквичка, Ото Хорейши, Йозеф Обербауер, Ярослав Вешин и др. Правилно е изяснено, че започва не просто смяна на поколения, но и съществена технологична промяна в изобразителните изкуства. Това са изцяло нови подходи при изграждането на живописните произведения.

Живописните платна на Иван Мърквичка досега не са изследвани задълбочено по отношение на технологичните особености. И това прави настоящото изследване още по-важно. Защото познаването на технико-технологичните характеристики на живописиста на Иван Мърквичка, както и на промените в произведенията през годините, са важни за процесите на опазване и реставрация и могат да бъдат в помощ в работата на специалистите. Празнината в технологичната страна на изследванията и липсата на публикувана информация, особено по отношение на техниката на кавалетните произведения на художника, са причина за провеждане на поредицата от системни и задълбочени проучвания на кандидата.

Целта на проучването е да бъдат събрани, анализирани и систематизирани данни за материалния състав и технико-технологичните особености на живописните творби, както и за настъпили промени, изменения и натрупвания през годините, които биха могли да влияят върху степента на съхранение и естетическите стойности на произведенията. Изследвана е светската живопис, която не е била проучвана технологически до момента. Фокусът е върху картини, рисувани върху текстилна основа (платно) предимно през последното десетилетие на XIX век и началото на XX век (т.нар. софийски период на Мърквичка). Изключение прави само една по-ранна картина (от 1888 г.).

Монографията обхваща резултати от изследвания на избрани произведения от фиксиран период. Подбрани са творби, до които е бил възможен достъпът по време на проучванията. Представените резултати

позволяват бъдещо развитие и разширяване на изследванията и постепенно изграждане на детайлна технологична картина на живописиста на художника.

При проучването на представените в публикацията живописни произведения на Иван Мърквичка, са извършени комплексни изследвания с използване на различни изследователски техники и методи. Приложен е и сравнителен анализ, чрез който са съпоставени данни за различни технологични елементи на проучените картини. Съществен фокус е поставен върху прилагане на безконтактни и неинвазивни научни методи на анализ. При част от изследваните картини са приложени и инвазивни методи, изискващи вземане на микропроби. В публикацията се представят данни, получени с някои съвременни апарати и изследователска техника, които се ползват за първи път у нас, като с това се спомага по-бързото им въвеждане в изследователската практика.

Изследваните произведения на Иван Мърквичка предоставят значителен обем данни, които позволяват да се изгради технологична картина на методите на работа на художника и материалите, които използва. Получените данни са анализирани и систематизирани. Те позволяват да бъдат направени паралели с картини на други художници от периода. Установени са особености на подрамките, състава на платната, органични и неорганични материали в състава на грундовете, специфични особености на техниката на изграждане на живописния слой, включително и състава на 14 пигмента в палитрата на художника.

Съвсем справедливо доц. д-р Стефан Белишки заключава, че така анализираните данни за първи път предоставят многостранна и детайлна информация за материалния състав на картините, за техниката на изграждане, за измененията и уврежданията в структурата им. Представената комплексна информация за материалите и технологичния процес на живописване могат да бъдат от полза при бъдещо

идентифициране на произведения на художника, както и при изготвяне на реставрационни програми в галерии и музеи. В процеса на проучванията са открити данни, които позволяват да се направят някои паралели по отношение на техниката и материалите със западноевропейски произведения от периода.

Един от важните резултати при изследователската работа на доц. д-р Стефан Белишки, е че при проучването на произведенията са открити нови непубликувани до момента данни за атрибуцията и историята на част от тях.

Ограничението на броя на изследваните произведения е продиктувано от практически съображения. То позволява установяване на подходяща методология на изследване, която може да бъде прилагана, включително и с допълнителни аналитични техники, при планираните бъдещи по-разширени изследвания на творчеството на Мърквичка и други големи български живописци от края на XIX и началото на XX век. Целта е да се състави разширена технологична картина на живописното наследство от този период.

Не на последно място е необходимо да се обърне внимание на събраната библиография на кирилица и латиница, която сама по себе си представлява ценност за изследователите.

Проучванията, които са представени в настоящия научен труд на доц. д-р Стефан Белишки, недвусмислено дават възможност да се оцени състоянието, технологичните особености и настъпилите промени в живописата на един от най-важните художници в новото българско изкуство – Иван Мърквичка. Те обогатяват възможностите за опазването и съхранението на живописните произведения в България от времето на нейното навлизане в полето на високата европейска изобразителна култура.

Категорично може да се направи заключението, че кандидатът за академичната длъжност „професор“ доц. д-р Стефан Белишки притежава необходимите високи качества за успешен финал на настоящия конкурс. Поради всичко това, в заключение, убедено предлагам на уважаемото научно жури да вземе положително решение по процедурата по присъждане на академичната длъжност “професор” на кандидата доц. д-р Стефан Белишки.

проф. д. изк. Свилен Стефанов

19. 08. 2026